

Jaromír Tlustý: Zahradník, cestovatel, lovec rostlin Benedikt Roezl (1824–1885) II.

(Živa 2026, 2: XXXV–XXXIX)

Roezlův „druhý život“ nejen na stránkách časopisů a knih

Zprávy o Benediktu Roezlovi se prvně objevily na stránkách botanicko-zahradnických periodik, se zmatečnými podrobnostmi z jeho předchozího života, na přelomu 60. a 70. let 19. století. Evropský, ale i český tisk jej zmiňoval v souvislosti se snahou pěstovat a zpracovávat přadnou rostlinu ramii sněhobílou (*Boehmeria nivea*) v Evropě.

Rozsáhlé Roezlovy biografie přinesla 80. léta 19. století. Impulzem bylo udělení Řádu sv. Stanislava v r. 1884. O rok později Roezlův skon. Např. Jan Neruda (1834–1891) mu věnoval 3. ledna 1885 úvodní sloupek v Humoristických listech. Jak uvedl, psal ho podle Roezlova vyprávění. Proto se zde objevují podrobnosti o nákladech jeho cest (půl milionu zlatých) nebo počtech do Evropy poslaných rostlin (milion orchidejí). Nebyl by to Jan Neruda, aby Roezlův životopis neobrátil v žert a nedobíral si na jeho konci soudobou společnost.

Od konce 70. let byl B. Roezl na stránkách botanicko-zahradnických periodik stále více zmiňován v souvislosti s popisy jím objevených a do Evropy importovaných rostlin.

Souhrnnou, „kritickou“ zprávu o Roezlem objevených orchidejích (*Orchideae Roezlianae novae seu criticae descriptae auctore H. G. Reichenbach f.*) otiskl v r. 1877 v časopise *Linnaea* prof. Heinrich Gustav Reichenbach ml. (1823–1889). Německý botanik, znalec orchidejí, autor většiny popisů a jmen Roezlem objevených orchidejí. Pozdější Roezlův přítel zde popsal čtyři desítky rostlin.

V následujících desetiletích, a platí to dodnes, se Roezlovo jméno přeneslo na stránky odborných, botanických časopisů a knih. Především v Anglii, ale např. i Holandsku je řazen mezi významné viktoriánské „lovce rostlin“. Opakovaně jsou mu věnovány medailonky v monografiích o „lovcích rostlin“, o orchidejích nebo jehličnanech (výběr literatury uveden na webu Živy).

Českému čtenáři poprvé Benedikta Roezla představil Václav Ferdinand Černý r. 1875 na stránkách Světozoru.

O 10 let později Roezlův přítel, spisovatel Josef Kořenský (1847–1938) otiskl ve Zlaté Praze text nazvaný Benedikt Roezl a jeho výzkumy v Americe. O životě, cestách, rostlinných objevech svého přítele, ale i o dalších českých a moravských „lovcích orchidejí“ psal také později ve svých knihách (např. *O zvířatech a lidech*, 1925) i denním tisku (*Památce českého lovce tropických orchidejí*, *Venkov*, 8. července 1924). Zmíněný fejeton J. Kořenského otiskl v deníku *Venkov* v roce 100. výročí narození B. Roezla. Stejně tak na něj vzpomněl přednáškou *Sběratelé orchidejí* –

památce Roezlově, přednesenou v květnu 1924 na valné hromadě Přírodovědného sboru Národního muzea.

Spolek zahradnických příručí Roezl připomněl svého někdejšího kolegu letní výstavou růží v Praze na Slovanském ostrově. Podzimní Jubilejní zahradnickou výstavu, jejíž součástí byl model Roezlova pomníku, připravil v pražských Vršovicích, v tamní městské zásobní zahradě, Říšský svaz československého zahradnictva.

Počátkem října 1924 se na Staroměstské radnici konala slavnostní schůze, na níž se sešli zástupci města, zahradníci i několik žijících Roezlových přátel a spolupracovníků.

Horoměřice svého nejslavnějšího rodáka vzpomenuly odhalením pamětní desky v místech rodného domu (dnes neexistujícího) 17. srpna 1924.

Výroční rok přinesl i první Roezlovu biografii. Autorem knihy o 75 stranách byl zahradník, autor zahradnické literatury a etnobotanik Oskar Smrž (1855–1938).

Další Roezlovy životopisy přinesla až 40. léta 20. století. Autoři, pedagog, prozaik Jaromír Hořejš (vlastním jménem František Hořejš, 1903–1961; *Orlí srdce*, 1942) a novinář, redaktor a beletrista Vojtěch Lev (1882–1974; *Velký lovec*, 1947; *Benedikt Roezl*, 1949) směřovali svá díla, inspirovaná Roezlovým životem, především dětskému čtenáři. V dobrodružně laděných příbězích uvedli fakty nepodložené momenty jeho života (např. hledání modré orchideje), přenesené následně do obecného povědomí.

Blízko k životu a cestám Benedikta Roezla má kniha Františka Flose (1864–1961) *Lovci orchidejí*. Třídílná kniha vydaná v letech 1920–22 byla inspirována autorovým pobytem v Červených Pečkách, kde mezi lety 1889 až 1904 působil jako učitel. Navštěvoval tamní zámeckou zahradu, skleníky s orchidejemi na sklonku jejich nejslavnějšího období. Potkával zde a poslouchal příběhy zámeckých zahradníků Vincence Fausa (1858–1902) a Františka Skopce ml. (1827–1892). Snad i cestovatele Eduarda Klabocho (1852–1915), nebo majitele zámku Theodora barona Hrubého z Jelení (1826–1914). Tak se snad k němu zprostředkovaně dostaly příběhy z Roezlova života, s nimiž Flosova kniha bývá spojována. Rozhodně nebyl nositelem příběhů v knize uvedený, ve skutečnosti neexistující zahradník Jan Satrapa.

Vojtěch Lev a někteří další autoři novinových článků na přelomu 40. a 50. let 20. století v duchu a dogmatu doby připisovali B. Roezlovi charakter a skutky, které s jeho životopisem neměly nic společného. Třeba kladný vztah a pomoc (např. lékařskou) domorodým etnikům amerického kontinentu, či „boj“ s imperialisty, majiteli bavlníkových plantáží, což následně přetvořili do textů poplatných době, jakým byl např. *Čech proti Wall Streetu* od Vojtěcha Lva (*Svět práce*, 18. srpna 1949).

Na počátku 50. let se na stránky periodik dostal i Roezlův pomník. V diskuzi o absenci pomníků fyziologa Jana E. Purkyně (1787–1869) a zoologa, mineraloga Jana Svatopluka Presla (1791–1849) a při hledání místa pro jejich vztyčení přinesl geolog a paleontolog, znalec Purkyňova života Otakar Matoušek (1899–1994) myšlenku přenést Roezlovu sochu do Stromovky a uvolnit tak místo na Karlově náměstí (Literární noviny, 26. června 1954).

Nejmladším, populárně-naučným životopisem B. Riezla je kniha Don Benito (1993) od botaničky a výtvarnice Evy Hoffmannové (1937–?), přinášející ucelený pohled na Riezlův život a cesty s přesahy k jeho synovcům i událostem po jeho skonu.

Oproti cizojazyčným není mnoho česky psaných vědeckých studií zabývajících se Riezlovým životem či rostlinnými sběry. Nejrozsáhlejší biografii přinesl v r. 1979 slovenský časopis Zahradnictvo. Devítidílný text napsal Vincent Streit (narozen 1942), tak jako i další texty o Riezlově životě roztroušené na přelomu 70. a 80. let 20. století na stránkách nemnoha periodik.

Prostřednictvím komiksu v časopise ABC mladých techniků a přírodovědců byl Riezlův život přiblížen mladé generaci. Ilustrátor, hudebník a režisér Lubomír Hlavsa (narozen 1958) za pomoci redaktorů ABC – spisovatelky a překladatelky Heleny Kholové (1932–2020) a Karla Dundy (1930–2019) – připravil pro 33. ročník (1988–89) čtyřadvacetidílný kreslený seriál nazvaný Lovci zelených pokladů. První polovinu komiksu věnovali B. Riezlovi, druhou „lovci kaktusů“ Alberto Vojtěchu Fričovi (1882–1944).

Životy těchto dvou „lovců rostlin“ se sice „potkaly“ pouze v uvedeném komiksu, i tak měly však mnoho společného. B. Riezl stál v pozadí Fričových cest za rostlinami na americký kontinent. Riezlův synovec Eduard Klaboch byl tím, kdo se k němu neobrátil zády, když jej jako student toužící po cestách do exotických končin světa navštívil a prosil o rady. Naopak, jak Frič vzpomínal: „Od něho jsem se přiučil umění cestovatelskému. Od něho jsem také zvěděl, jak ‚cestovatelé‘ ve svých spisech přehánějí prožitá dobrodružství a nebezpečí, protože se mnou mluvil upřímně jako sběratel a ne jako ‚cestovatel‘. Vyprávěl mi o prožitcích z nových objevů, jež jsou odměnou za všechnu námahu, i o dojmech, pro které sběratel zapomene na útrapy.“

Na svých cestách Mexikem v r. 1923 Frič vycházel z mnoho desetiletí starých Riezlových časopiseckých textů a hledal jím popsané lokality s výskytem kaktusů. Cestu Mexikem v Riezlových stopách, ale i obdiv ke svému předchůdci vyličil Frič v textu Údolí senilních starců s podtitulem Památce B. Riezla A. V. Frič, otištěném ve výročním roce v časopise Salon (1924, č. 5).

Riezlovo jméno od r. 1966 nese časopis Riezliana, vydávaný milovníky, pěstiteli orchidejí sdruženými v brněnském Orchidea klubu. Brněnský klub, spolu s Hortiklubem Praha, specializovanou základní organizací Českého zahrádkářského svazu, připomněl v květnu 1985

v Praze, v Paláci kultury 100. výročí Roezlova úmrtí mezinárodní výstavou orchidejí, bromelií, tropických a subtropických rostlin. Kromě exotických rostlin výstava obsahovala i dokumenty, fotografie, mapy a předměty připomínající B. Riezla, jeho život i jím sbírané rostliny. Autory výstavy byli již zmíněný Vincent Streit, Ing. Ladislav Klaboč, potomek Riezlovy sestry Anny (1826–1917) a Riezlova synovce Eduarda, a Karel Pekárek z Horoměřic.

Horoměřický patriot, kronikář a sběratel Karel Pekárek (1909–?), znalec Riezlova života, založil na sklonku 60. let 20. století a oficiálně pod záštitou Českého zahrádkářského svazu a Místního národního výboru v Horoměřicích vedl ve své podstatě soukromý Pekárkův archiv a sbírky v Horoměřicích u Prahy. Za desetiletí existence se mu podařilo nashromáždit 1 700 předmětů souvisejících s Benediktem Riezlem a rodinami jeho sester. Vlastnil řadu fotografií a písemností a mimo jiné jeden z modelů Riezlova pomníku. Za pomoci malíře, grafika, ilustrátora a profesora grafické školy v Praze Karla Lišky (1914–1987) vydával vlastním nákladem pohlednice s motivy B. Riezla, jeho pražského pomníku, ale i dalších témat z historie Horoměřic. Organizoval, či se podílel na realizaci výstav věnovaných B. Riezlovi (např. 1975, botanická zahrada v Praze-Troji). V r. 1983 jeho snaha vrcholila přípravami Pamětní síně Benedikta Riezla v Horoměřicích. Po jeho smrti však tyto aktivity nenašly pokračovatele. Většina jím nashromážděných předmětů se nedochovala. Jen zlomek sbírky, včetně modelu Riezlova pomníku, získalo do sbírek Oblastní muzeum v Lounech. Stalo se tak v r. 1994 při přípravě výstavy Don Benito. Výstavu v lounském muzeu i v Botanické zahradě hl. m. Prahy v Troji v r. 2012, součást výstavy orchidejí, připravil autor těchto řádků.

Odkazu Benedikta Riezla a jeho cestám tropickými pralesy byla věnována výstava s názvem Pátrání po zahradě zájmů konaná na přelomu let 2022 a 2023 v Botanické zahradě v Meise (Belgie) jako součást doprovodného programu českého předsednictví v Radě Evropské unie 2022.

Český výtvarný umělec Rudolf Samohejl (narozen 1987), inspirován sochou na Karlově náměstí, vytvořil v místě pozůstatků pralesa v kolumbijské oblasti Antioquia sérii fotogramů (fotografická technika bez použití fotoaparátu, dopad světla přímo na neexponovaný fotopapír). Jak uváděla anotace, výstava Pátrání po zahradě zájmů se zabývá tématem odolnosti naší paměti a skrze Samohejlovu interpretaci Riezlova dědictví oživuje jemnou, ale důležitou spojnici mezi Čechami a Belgií.

Jaromír Tlustý, Státní oblastní archiv v Litoměřicích